"Gaariya Ninkii qoray Miisaanka Afka Soomaaliga, waana Abu Khaliilkii Soomaaliga"

Dr. Martin Owe

Dec 20 2005 London - Kullan balaadhan oo lagu soo bandhigayay suugaanta Abwaanka weyn Maxamed Xaashi Dhamac (Gaariye), ayaa lagu qabtay xarunta fanka iyo dhaqanka ee Oxford House ee Magaalada London maalintii Axadii ee taariikhdu ahayd 17,Dec,2005. Haddaba waxa warbixintan nooga soo diyaariyay Khadar Xasan Cali oo ka tirsan xafiiska Jamhuuriya ee London:

Xafladan oo ahayd mid si aada loo soo agaasimay, ayaa waxa ka soo qayb galay dadweyne badan oo Soomaaliyeed, abwaano, iyo dadka suugaanta xiiseeya oo ay si aad uga dhex muuqdeen haweenku. Waxaana ugu horeyntiiba ereyo kooban oo soo dhawayn ah ka soo jeediyay Yasiin Sheekh (Suldaan) oo u mahadceliyay dadkii ka soo qaybgalay xaflada iyo ururadii iska kaashadat qabanqaabada kullankan (Ururka Aftahan, Shirkada Xawaalada Dahabshil, Oxford House iyo Jaamacada SAS). Intaas ka dibna Maxamed Baashe Xaaji Xasan oo hagayay barnaamijkan, ayaa waxa uu ku soo dhaweeyay Madaxa Laanta Af-Soomaaliga ee BBC-da Yuusuf Garaad oo waraysi ku saabsan sooyaalka suugaanta Gaariya la yeeshay Abwaanka. Abwaan Prof. Gaariya, ayaa waxa si kooban u dulmaray taariikh nololeedkiisii waxaanu sheegay in uu ku dhashay magaalada Hargeysa sannadkii 1952, waxbarashada dugsiga sarena uu ku soo qaatay Sheekh, ka dibna markuu Jaamacada dhamaystayna uu noqday Macalin dhinaca Biology ga ah ka dhiga Jaamacadii Lafoole, isla markaana uu halkaas ka bilaabay cilmi baadhis ku saabsan miisaanka Afka Soomaaliga.

Mar uu Yuusuf Garaad weydiiyay bal in Aabihii Gabyi jiray waxa uu sheegay Gaariye in aan Aabihii ahayn nin gabyaaye, hase yeeshee ay reerkoodu ka jaqeen gabayga rag badan oo gabayaa waayweyn ahi, isla markaana ay edooyinkii dhaleen Cali Dhuux iyo Qaasim. Gaariya sida uu carrabka ku dhuftay waxa uu gabaygiisii u horeeyay tiriyay isagoo 16 jir ah, markaas oo ahayd markii u horeysay ee uu ogaado inuu gabyi karayo.

Gaariye oo ka jawaabaya Deeleyda iyo sidii uu ku bilaabay ayaa waxa uu yidhi " Sannadkii 1979-kii waxa socotay silsilad Miimley ahayd oo Siyaad Barre ummadda iskaga hor keenayay, waxaanu sidoo kale u diyaargaroobay laba kaclayntii. Markaas ayaa aniga iyo Hadraawi aanu isweydiinay sidii looga hortagi lahaa, Siyaad Barre ayaa isna noo yeedhay oo yidhi waa in qabyaalada lala dagaalamaa horta sidaa ayaynaay ku bilaabmatay, la dagaalkii qabyaaladuna madaxtooyada ayay nala gashay".

Dr. Martin Owe oo ah khabiir dhinaca af-soomaaliga ku takhasusay oo isna ka hadlayay Suugaanta Gaariye ayaa yidhi "Gaariya waa ruuxii u horeeyay ee hela miisaanka Af-Soomaaliga waxaanan u hayaa caddaymo iyo qoraadii uu ka qoray miisaanka". Martin waxa uu intaa ku daray in qaar ka mid ah Maansooyinka Gaariya uu u tarjumay afka Ingiriiska sida Fad Galbeed, Goodir iyo Mandela.

Intaas ka dib waxa uu Abwaan Gaariya si cilmiyaysan u sharaxay qaybaha kala duwan ee

suugaanta iyo xubnaha afka maldahan. Waxaanu ka waramay xidhiidhka ka dhaxeeya afka iyo caqliga oo uu ku timaamay in afku yahay qalabka ugu sareeya ee lagu fikiro, qaybta ugu saraysa ee afkuna ay tahay suugaanta. Waxaanu yidhi isagoo faahfaahin ka bixinaya “Ereyada la isticmaalayo waxaynu u adeegsanaa siyaabo gaara sida , warbaahinta, sharciyada,iwm. Erey kastaana waxa uu leeyahay macne xadidan oo la yaqaan ama qeexan, haddaba caalamka suugaanta marka laga hadlayo wuu ka duwan yahay oo ereyadu way kala jiidmaa (elastic) mana laha macne xadidan”. Waxaanu abwaanku tusaale u soo qaatay tudducyo hoos ku xusan oo mid walba macanyaan kala duwan yeelan karto;

Allah faxane Faraweey haddaan kugu filnaan waayay
nin fadeexad neceb baan ahoo waan ku furayaa.way ka duwan tahay.
Al-Niwaa, Yaa ifriiqiya iyo Al-akhbaarsida waxaan ahay tii ku afreyn jirtayoo Aroor walba tayda waa la arkaa (Barkhad Cas).

Dadkaa lagu habaaraa
Ducona waa u dhawdahay
Alla Ku Doori waa maxay (Cabdi Iidaan)

Gaariya waxa uu xusay in qolada kaliya ee afka in ay ku tasarufta awooda u lihi ay yihiin hal abuurka. Waxaanu intaas ku daray in mararka qaarkood ashyaada iyo xayaawnka ay la hadlaan gabayaagu sida tixani muujinayaa.

Aniga iyo dugaagaa abtirsiimo noqonoo giddi habar dugaagaa ii wada adeegontay I ag yimaadaan naxariis ilmeeyee (Cabdalla Sagsaag)
Adduunyada wanaagii bukee waadhka lagu tuuray (Tima Cadde)
Noolaatay yiddidiiladii naxashka Saarnayd (Qaasim).

Abwaanka oo tafaasiil ka bixinayaana waxa yidhi “ Hal abuurku waxa uu la hadl karaa xayawaanka iyo ashyaadaba xor ayaanay u yihiin marka suugaanta laga hadlayo”. Sidoo kale Gaariya waxa uu ku dheeraaday miisaanka Af-soomaaliga waxaanu si qoto dheer oo aqooni ku dheehan tahay uga waramay xubnaha af-ka Maldahan sida shareerida, ekeysiinta, isla –ekeysiinta, humaaga, tarminta humaaga, xuska. Waxaanu abwaanku mid walba tusaale fiican ka bixiyay sida suugaanta loogu adeegsado, taasi oo ay si aada ula dhaceen dhamaanba dadkii ka soo qayb galay xafladani.

Gabogabadii kullanka ayaa waxa uu Gaariya ka jawaabay su’aalo laga weydiiyay sugaantiisa waxaanu sheegay in aanu helin fursad uu dalka kaga soo baxay oo lagu qoro suugaantiisa, inkastoo ay cajalado ku duuban tahay oo aan wali la qorin waxaanu kula kaftamay qoraaga buuga Hal Ka Haleel Maxamed Baashe oo uu ku yidhi “Maxaad iigu hiiln weyday sidaad Hadraawi ugu hiilisay”. Yuusuf Garaad ayaa isna ku tilmaamay in aanu Gaariye ahayn Abwaan oo kaliye ee uu yahay Macalin sida ka muuqata qaabka uu u kala dhigay una macneeyay suugaanta.

Waxaanu sheegay in Abwaanka oo dhawaan ka qayb galay bandhig caalami ah oo lagu qabtay dalkan Ingiriiska laga sii daayay idaacada BBC World Service marnaamijkeeda

Fanka (Arts) qaybo ka mid ah suugaanta Gaariye oo la tarjumay. Martin Owe oo isna ka hadlaya suugaanta Gaariye ayaa sheegay in buug laga qorayay suugaanta markii la bilaabayay uu soo jeediyay in lagu daro suugaanta Soomaalida.

Waxaana sida uu sheegay Martin markiiba maskaxdiisa ku soo dhacay Gaariye oo sida uu sheegay ah ruuxii u horeeyay ee hela miisaanka maansada Soomaaliga. Martin waxa uu yidhi isagoo sharaxaad ka bixinaya arrintaasina “ Waxaan PHD ku qaatay miisaanka ka dib waxaan baadhitaano aan ku sameeyay miisaanka Soomaaliga ku ogaaday in ninkii ugu horeeyay ee miisaanka maansada Soomaaliga qora ee si sax ah oo cilmiyaysan uga hadlaa uu ahaa Gaariye oo maqaalo ku saabsan arrintan ku qoray wargeyskii Xiddigta Oktoober sannadkii 1976